

De keizer : « Kolossal ! »

De dood : « Dank u, Wilhelm. »
(René Berger in « Le Ruy Blas »).

ting van den zegevierenden vrede zijn lachend uitzicht der gelukkige dagen terug vinden. »

Na deze rede hernam de voorzitter der Republiek het woord.

« Mijne Heeren, aan de stad Verdun, die voor Frankrijk heeft geleden, aan de stad Verdun, die zich opgeofferd heeft voor de heilige zaak van het eeuwig recht, aan de stad Verdun, welke heldhaftige verdedigers aan de wereld een onsterfelijk voorbeeld van menschenlijke grootheid nagelaten zullen hebben, overhandig ik :

« In naam van Z. M. den keizer van Rusland het kruis van Sint-Georges.

In naam van Z. M. den koning van Groot-Bretagne en Ierland, het Military Cross.

In naam van Z. M. den koning van Italië, de gouden medaille van de Militaire Dapperheid.

In naam van Z. M. den koning van België, het kruis van Leopold I.

In naam van Z. M. den koning van Servië en Z. H. den Regent, de gouden medaille der Militaire Dapperheid.

In naam van Z. M. den koning van Montenegro, de gouden medaille van Vhilitch.

In naam der regeering van de Republiek, het kruis van het Eerelegioen en het Fransche oorlogskruis. »

De eereteekenen werden op het kussen gespeld, dat de adjoint den voorzitter voorhield, tegelijkertijd speelde de fanfare der jagers de eerste maten van het volkslied van elke vertegenwoordigde natie

Generaal Nivelle kreeg het teeken van groot-officier van het eerelegioen.

Deze plechtigheid maakte op alle aanwezigen een diepen indruk.

* * *

We hebben gezien, hoe de forten Douaumont en Vaux in handen der Duitschers vielen.

Daarna had het Fransch en Engelsch offensief de Duitschers tot minder aktie bij Verdun gedwongen. Laten we eerst dit offensief nader beschouwen, daar het rechtstreeks in verband staat met den strijd van Verdun, want het had tot doel vooral die veste te ontlasten.

Het offensief stond onder opperbevel van Sir Douglas Haig. Twee Britsche legers zouden er aan deelnemen : het 4^e (Rawlinson) en het 2^e (Gough).

Frankrijk zou meewerken door het 6^e leger (Fayolle) en het 10^e (Micheler), vereenigd onder het bevel van Foch.

De aanval begon op den 1^{en} Juli.

Het doel was door te breken tusschen Bapaume-Peronne.

De bondgenooten vielen aan over een front van 35 km., na een geweldige artillerie voorbereiding.

« Ik moet uwe Hoogheid doen opmerken dat de vrouwen en kinderen Verdun ontruimd hebben. »

« Oh, dan is het de moeite niet meer waard de stad te beschieten ! »

(Teekening uit : « L'Esquella de la Torratxa »).

De Duitschers werden niet verrast door het offensief en hadden hun tegenmaatregelen genomen.

De poging tot doorbraak mislukte en verliep in een wederzijdsche stabilisatie tot Maart 1917.

Men nam op 1 Juli, Montauban, Mametz en op 3 Juli Fricourt en La Boisselle.

Den 11ⁿ veroverden de Britten Contalmaison en het bosch van Mametz. De Franschen werden meester van Culu, Hardecourt, Hem, Dompierre, Becquincourt, Fay, Frise, Fleuicourt, Bellay. Zoo worstelde men voort met geringe vorderingen, tot September, toen de strijd ontbrandde om Combles.

Combles was het steunpunt der Duitsche verdedigingslinie. 't Was een sterke stelling. 't Lag in een vallei, omringd door hoogten. Dertig maanden lang hadden de Duitschers er aan de verdedigingswerken gearbeid, en veel geduchte schansen opgeworpen, door onderaardsche gangen verbonden.

Maar de bondgenooten werden meester van de eerste verdedigingslinie en bepaalden op 25 September een gekombineerden aanval van beide legers.

Ten Zuid-Westen namen de Franschen het gehucht Frégicourt en ten Oosten het dorp Rancourt. Ze rukten door tot het bosch Saint-Vaast. Ten Noorden namen de Britten de verdedigde dorpen Morval en Lesboeuks.

De Duitschers te Combles waren nu zoo goed als omsingeld en hadden slechts door een hollen weg nog gemeenschap met hun gros. Zij ont ruimden de plaats, wat echter door de hardnekkige aanvallen der bondgenooten niet in orde geschieden kon.

Den 26ⁿ September, 's morgens, rukten deze op Combles aan. In het midden van 't dorp moesten beide groepen zich vereenigen onder het wachtwoord « London ».

Het 110^e voetvolk veroverde het deel ten Zuiden en ten Oosten van den spoorweg met het kerkhof en het station; het 73^e belastte zich met het Westelijk deel. Het Britsch regiment van Londen zuiverde het Noord-Westen. Hevig werd bij dat alles gestreden, man tegen man; op straat, in de tuinen, de huizen.

De straten en vooral de weg naar Sailly-Saillisel, waarop de Duitschers moesten terugtrekken, lagen vol lijken en gewonden. Twaalf honderd Duitschers gaven zich over. De geallieerden behaalden een grooten buit aan materiaal en allerlei voorraad.

Combles had nog niet te veel geleden, al waren natuurlijk talrijke huizen beschadigd, maar het was als een vesting geworden.

Daar stond het kasteel Lamotte en reeds voor den oorlog bezat het kelders en gewelven in de rotsen. Natuurlijk hadden de Duitschers daar gebruik van gemaakt. Ze konden er geheele compagnies logeeren, en de aanleg van elektrisch licht, de goede bemeubeling met tafels, stoelen, sofas, bedden en zelfs pianos, dat alles bewees, dat de heeren het er zich zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt hadden.

Den 25ⁿ September namen de Britten Thiepval.

Ook dit dorp, dat op een vlakke lag, door hoogten omgeven, was in een vesting herschapen. Dit had het 180^e regiment Wurtembergers gedaan, dat er al van September 1914 lag en er een eer in stelde het te behouden. Rusteloos hadden de soldaten er gearbeid aan den aanleg van fortjes, schansen, schuilplaatsen, alles door een net van loopgraven verbonden.

De Britten, die Thiepval tot doel hadden, stonden voor geen gemakkelijke taak en moesten het van 3 Juli 1916 tot in Oktober belegeren. Dag na dag werd er gestreden, vooral met handgranaten, terwijl natuurlijk ook het geschut voortdurend de versterkingen mookte.

De Duitschers deden hevige tegenaanvallen, zooals op 26 Augustus, toen de Pruisische garde een moorddadig gevecht leverde met de Wiltschire en Worcesterstershire regimenten. De Britten sloegen den eenen aanval na den anderen af en eindelijk deinsde de garde met zware verliezen achteruit.

Den 15ⁿ September was Thiepval, na hevige gevechten door de Australiërs geleverd, geheel ingesloten.

Den 25ⁿ waren het de Kanadeezen, die in het vuur trokken, en na twee uur meester werden van het kasteel.

Een nieuw wapen werkte daartoe mede: de tanks of stormwagens, die alle hindernissen verbrijzelden.

Den volgenden dag zette men de worsteling in het dorp zelf voort. Elke kelder was een machineweerneest. Vooral ook het kerkhof was de plaats van heilschen strijd.

De Wurtembergers, die alle gangen kenden, slaagden er in achter de Kanadeezen te komen en meenden dezen in den rug aan te vallen, maar andere troepen schoten toe en na een vreeselijk handgemeen werden de Duitschers omgebracht of waren ze gevangen.

Tegen den avond was Thiepval aan de Britten, die ook nog verder gelegen stellingen namen, doch dan bleven steken voor de geduchte posities van Shiff en Regina.

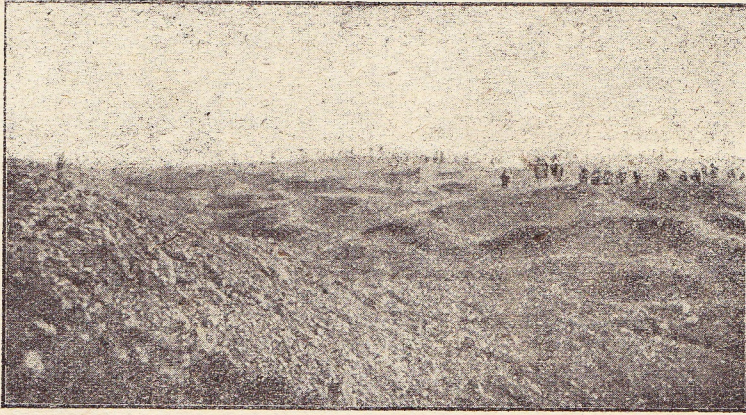
Thiepval was een wildernis geworden. Van het dorp bleef niets meer recht.

De Duitschers hadden de bewoners weggevoerd en tal van de ongelukkigen kwamen tot in Brussel gedompeld. Wij spraken er enkelen van.

Op de heenreis der Duitschers werd Thiepval gespaard. Toen nog overmoedig de kreet klonk: « Nach Paris, nach Paris! » en de Deutsche troepen in volle gevoel van hun kracht en meerderheid in uitrusting, de Fransche hoofdstad naderden, kwam er geen enkele Duitscher de rust van 't kleine Thiepval verstoren. Op eenige km. van 't dorp rukten ze voorbij.

Er waren dan ook maar enkele inwoners gevlucht. Maar na de nederlaag aan de Marne bezetten de Duitschers eveneens Thiepval. Nu zijn ze er uit verdreven.

De Duitschers lieten de bevolking van Thiepval ruim een maand op hun dorp. Ze rekwireerden natuurlijk druk. Ik heb bons van Thiepval

Een aanval in het « Bois Fumin », bij den weg naar Vaux, in Oktober 1916.

gezien en met dezen naam zullen ze ongetwijfeld een kuriositeit, een oorlogssouvenir blijven... De officieren nestelden zich op 't kasteel. Maar op Allerheiligen 1914 moesten alle burgers via Bapaume vertrekken. Toen reeds waren er veel huizen neergeschoten, en de kerk miste al haar torens.

Het dorpje van driehonderd zielen was een vesting geworden.

« Zoodra 't bevrijd is, ga ik er mijn weggedolven geld zoeken », zei me naïef een boer van Thiepval, niet vermoedend, hoe een allergeweldigst bombardement er den grond zou openscheuren, omwoelen en opnieuw omwoelen.

Thiepval ligt hoog; ten Westen daalt het land naar de Ancre. In die richting was het nog vrije Frankrijk. Maar de bannelingen moesten een anderen weg op, eerst naar Pozières waar ze op den steenweg naar Bapaume kwamen. En als ze het hoofd wendden, zagen ze voor 't laatst hun dorpje ginds op den heuvel, goed zichtbaar, met zijn geschonden kerkje, en het kasteel en de « moulin sans bras », ook zoo'n vreeselijk punt in dezen oorlog....

't Was « le jour des morts », de dag der dooden toen.... In den namiddag vertrókken de verjaagden. Triestig stapten ze met hun snamele pakken den weg naar Bapaume op. Thiepval hulde zich in de schemering van den korten dag. Te Bapaume wachtte de trein. Dag der dooden dan! Thiepval werd een veld van dooden, een groot kerkhof... een puinhoop ook, maar nu was het weer vrije grond. Een plaats blijft het innemen op een der vreeselijkste bladzijden van Europa's geschiedenis.

Maar eens komt de dag, dat het puin weggeruimd zal zijn en de boeren er weer werken... niet meer voor «hem», neen, maar zooals « le père Nicolas » van Thiepval het in mijn bijzijn aan zijn buurvrouw herinnerde: « pour nos enfants », voor het geslacht, dat straks Frankrijk groot moet maken door werken des vredes.

De Duitschers lieten dan lieden buiten de militaire jaren over Nederland naar het onbezette Frankrijk reizen.

Thiepval! Het was maar een stipje op het front, met de vele even ongelukkige plaatsen.

De strijd was dus moorddaag. Aan een brief van een daar strijdende Fransch soldaat, tot zijn vrouw gericht, ontleenen we het volgende:

« Eindelijk kan ik u rustig schrijven. Ik ben wat kalmer geworden in de twee dagen, waarop we in rust zijn 'k Ben ongedeerd uit de vreeselijke gevechten gekomen. Alleen werd ik tegen den grond geworpen door de luchtverplaatsing van een obus en ben ik eenige minuten buiten kennis geweest. Mijn kapot werd door een mitrailleurkogel doorboord, maar zelf heb ik geen schram. Ik heb de meest tragische uren doorleefd. Erger kan het wel niet. Ik geloof niet, dat men iets verschrikkelijkers op aarde voorstellen kan. Eerst bleven we twee dagen onder een nevig bombardement in onze schuilplaats. We hadden reeds veel verliezen. Dan moesten we in stormloop naar de Duitsche loopgraven. Mijn compagnie vormde de eerste aanvalskolonne. Wij hebben de lijn vijandelijke loopgraven genomen.

Die loopgraafgevechten zijn vreeselijk.

Men vecht met de bajonet, met handgranaten, met de hand, met nouweesiagen enz. Ik heb over hoopen lijen geloopt.

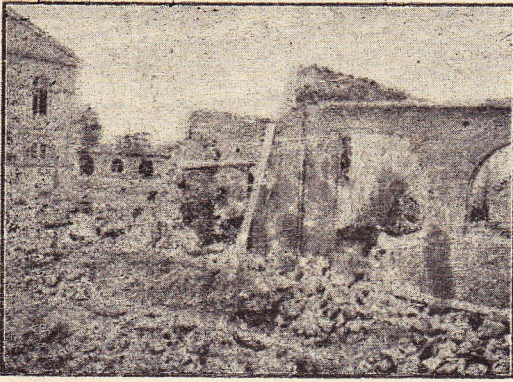
O, welk een griezeligen indruk maakt dat! Er zijn dooden zonder noord, zonder armen, zonder beenen... Men stormt over gewonden. Een impressie, die me nooit meer verlaten zal, is die op de avonden, op 't veld, dat niet bereikbaar is, het noodgeschrei dezer ongelukkigen, welke men niet halen kan.

Ik kan u per brief niet alles vertellen, wat ik heb gezien. Ik geloof niet, dat men in de hel meer moet lijden.

Nog is 't me onbegrijpelijk, hoe ik ongedeerd uit deze slachting ben gekomen.

Gedurende de charge, over 700 meter, viel er een ware regen van ijzer. Ik ben verscheidene malen gevallen, maar liep niets op. 't Regiment heeft toch 800 man moeten offeren.

In dien slag heb ik al mijn vrienden verloren, den adjudant, den sergeant-majoor, den fourier. Men heeft me een dier plaatsen aangeboden; ik heb er geen aangenomen. 'k Zou hun plaats niet

De citadel te Verdun na de beschieting van 1916.

kunnen innemen. Onze ongelukkige sergeant-majoor was van onze stad; hij is bij de eerste loopgraaf gedood door een revolverschot van een Duitscher, die zich overgaf... De moordenaar werd door een bajonetstoot in 't hoofd afge maakt. Twee Duitschers gaven zich ongewapend aan mij over. Ik heb ze geen kwaad gedaan; ze werden gevangen genomen.

'k Zou u tientallen bladzijden kunnen schrijven..., maar 't is genoeg, dat ge weet, dat ik ontkomen ben aan de slachting; waaruit men als gek komt en waarlijk gelijk een menschen wrak, zedelijk en lichamenlijk.

Nog ben ik afgemat, na acht dagen en evenveel nachten zonder eenigen slaap, bijna zonder voedsel en altijd onder de obussen der Duitschers.

Wij zijn nu in rust om ons te herstellen... om de bressen te vullen... We vragen ons af, hoe lang we rust zullen genieten. Wanneer zullen we het einde van deze tragedie zien?

Ik stuur u hier een uitknipsel uit een blad: « Kapitein Gusmann, kommandant van het 1e bataljon 170e regiment Duitsche infanterie, gevangen genomen, heeft tot een officier van den Fransen staf gezegd: « Zonder twiifel hebt ge élite-troepen tegen ons afgestuurd. Ik was in de loopgraaf van de eerste lijn bij 't begin van den aanval; nooit heb ik soldaten met zooveel dapperheid en drift den stormloop zien doen. »

Op ons doelt hij: wij deden dien aanval waar van hij getuigt.

Wanneer ik in de eerste linie van de loopgraven lig, kan ik u niet zoo dikwijls schrijven als ik het wel wenschte. Maar voor 't oogenblik moet gij u niet ongerust maken. »

Duitsche deserteurs weken van de Somme tot in Nederland; van de Zeeuwsch-Vlaamsche grens meldde men:

« Ja, de Somme is ver af en toch ook hier voelt men de Somme. Eenige dagen geleden wankelde een havelooze, afgematte man, een der huisjes over de grens binnen. Hij viel op een stoel en begeerig keek hij naar 't voedsel, dat op tafel stond. De honger grijsde uit zijn schuwen blik. Burgerkleeren hingen hem als lompen om 't lijf. De voeten waren gezwollen.

Hij geleeke een landlooper, maar toch vermoede men in hem den soldaat.

« Gij zijt een deserteur », zei de man, die hem ontving.

« Nein, nein... Geef mij arbeit... »

En angstig keek hij tot den meester des huizes op. Toen bekende hij alles.... « Ja, ich bin deserteur... ich kom van de Somme... »

En 't was of die naam alleen reeds, de naam op de lippen van dezen uitgeputten zwerver, het gansche drama in Frankrijk vertolkte.

Zes weken had de gevluchte als een opgejaagd dier door 't Noorden van Frankrijk en door België gezworven, zich verschuilend in bosschen en grachten, marcheerd in den nacht, vermoeid, koortsachtig, hongerig... Niet ver van Middelburg was hij door een ton, die hij tusschen de doodende draden schoof, naar Nederland gekropen.

Nu smeekte hij om brood en vreedzaam werk. In zijn oogen lag nog de verschrikking van het slagveld. »

Aangrijpend waren dikwijls de vondsten op het slagveld... Hoevele portretten van vrouwen en kinderen vond men naast lijken of nog vastgeklemd tusschen de vingers! En sprak zooiets niet meer dan een boekdeel? Of 't was een ketting met medaillon... een portretje er in en een haarlok... 't waren brieven met kreten van wanhoop... of zoo teer, dat ze den vinder, gehard in 't wrede toch, tot tranen roerden... 't waren kleine herinneringen aan huis.

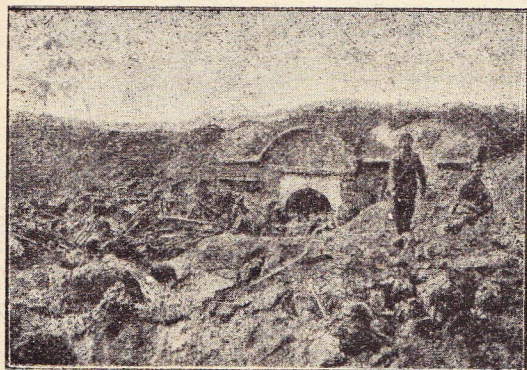
Menige doodgewaande soldaat van het Duitse leger werkte nu ver van den oorlog. Wat toch was de gewoonte van sommige deserteurs? Zij ruilden vóór de vlucht hun identiteitsbewijsen met die van een gevallene.

Zij werden op de doodenlijst vermeld... en vluchtten ver van den oorlog. Edel was het niet, maar hoe zou het in den geest gesteld zijn van veel dier wanhopigen? 't Was de laatste strijd om zelfbehoud.

Over de gevangenen deelde een Fransch legerbericht mee:

« Allen waren nog geheel overstuurd door de zenuwschokkende beschieting. « Men kan zich zulk een hel eenvoudig niet voorstellen », zoo verklaarden zij, en de meesten verborgen hun voldoening niet, dat hun voortaan dergelijke ervaringen bespaard zouden zijn. Zij hadden, nu zij er eenmaal het leven bij hadden afgebracht, en niet waanzinnig waren geworden, hun plicht als soldaat ten volle verricht.

Ook officieren, bijna allen « door hun zenuwen heen », gaven hun ontzetting te kennen. « Bij ieder schot wankelden onze « Unterstände » als luciferdoosjes », zoo verklaarden zij. Het waren allen reserve-officieren: onderwijzers, bankambten, handelsbedienden enz. Een hunner, wiens zenuwen het ergst geschokt waren, was een kandidaat in de Godgeleerdheid, die nog twee dagen na zijn gevangenneming bij het minste gerucht een granaat meende te hooren springen. Alleen de bataljonchef, die het bevel over den sektor voerde, had zijn kalmte bewaard. Hij

Ingang van het fort van Souville, in September 1916.

verborg zijn bewondering niet voor het werk onzer artillerie en onzer infanterie. »

Deze suksessen wekten groote geestdrift in Frankrijk. Maar de grootste krachtsinspanning was voorbij en de Duitschers bleven zich aan de Noordelijke hellingen der Ancre klemmen.

Luitenant-kolonel Renouard bij het groot hoofdkwartier, had reeds lang dit offensief begeerd, als het eenige middel om Verdun te ontlasten. Zoo beweert Jean de Pierrefeu in zijn werk « G. Q. G. Secteur I. »

Hij moest wachten op de Britten, hoe men ook aandrang op een of andere afleidingsbeweging. Renouard zag alleen heil in een offensief van langeren duur. De Engelschen konden niet over al hun middelen beschikken vóór den 1^{en} Juli.

En den 1^{en} Juli brak de aanval los.

In Juli was men al overtuigd, dat er van doorbraak geen spraak meer zijn kon. Het offensief aan de Somme bracht veel teleurstelling.

* * *

De kroonprins had tot zijn troepen gezegd, dat het offensief aan de Somme de Deutsche aktie voor Verdun niet belemmeren zou. De Duitschers zouden dus hun pogingen op Verdun niet staken, maar waren toch gedwongen deze tot den rechteroever der Maas te beperken.

Zoo werd het Oktober. 't Was dus tijdens het Somme-offensief dat Poincaré te Verdun verscheen.

De plichtigheid, welke wij beschreven, moest de inleiding zijn van een nieuwe worsteling.

De kroonprins had tusschen het Avacourt-bosch en Eparges vijftien divisies verzameld.

De Franschen koncentreerden insgelijks een geduchte macht.

Beide partijen lagen dus strijdens gereed te genover elkaar en weer eens zou Verdun de wereld in spanning brengen.

Den 24^{en} Oktober zou de Fransche aanval losbreken.

Het eerst wilde men Douaumont terugnemen. Generaal Mangin zou de aanvalstroepen bevelen. Alles werd tot in de puntjes geregeld. Iedere

sektieoverste had een plan op groote schaal en wist waar hij zijn mannen brengen moest.

Men wachtte op gunstig weer.

Den 20^{en} Oktober voorspelde de barometer droogte. De 21^{en} Oktober rees met zonneschijn. De vliegtuigen verkenden de vijandelijke posities en de artillerie opende het vuur.

De 24^{en} werd als datum voor het offensief vastgesteld.

LIII.

DE VEROVERING VAN DOUAUMONT.

De aanval stond onder kommando van generaal Mangin en drie divisies moesten er aan deel nemen : de 38^e van Guyot de Salins, versterkt door het 11^e linie ; de 133^e divisie van Passaga en de 74^e van de Lardemelle.

Vanaf den 20^{en} begon de artillerievoorbereiding met 650 kanonnen en de nieuwe mortieren van 400 en 370.

Den 22^{en} deed men een schijnaanval om de Duitschers te verlokken hun batterijen te ontblooten en zoo verkende men er 158, die hevig bestookt werden.

De Duitschers hadden 7 divisies in eerste linie.

Het offensief moest op den rechteroever geschieden. Het doel was Douaumont en Vaux met al de omringende ravijnen en hoogten te nemen.

Het te bestoken front liep van Thiaumont tot La Laufée.

De divisie Guyot de Salins was samengesteld uit Zouaven en tirailleurs, die van Passaga en Lardemelle uit voetvolk en jagers. Doch er waren ook reserves bij de hand. De troepen waren eenige tijd in rust geweest, maar kenden uit vroegere aktie goed het terrein. Bovendien had men ze tijdens de rustpoos geoefend op een nabootsing van den sektor met het plan van 't fort Douaumont er bij.

De staf schreef voor den eersten opmarsch voor : het nemen van de groeve van Haudromont, het ravijn « de la Dame », de hoeve Thiaumont, de batterij van Fausse-Côte, het Chapitre-bosch, de loopgraven voor Vaux en voor de batterij Damloup.

Dan, een uur rust en vervolgens het ravijn van Couleuvre, het dorp en fort Douaumont, den dijk van den Vauxvijver, het dorp en het fort Vaux en de batterij van Damloup.

In autos voerde men de troepen aan van Bar-le-Duc tot op eenige kilometers van Verdun, waar de wegen van Bar en St-Menbould naar Verdun samen komen.

Generaal de Salins had tot zijn divisie een geestdriftige dagorder gericht.

« Het uur is aangebroken, waarop na gedurende acht maanden den weg naar Frankrijk aan onzen verachten ervijand afgesloten te hebben, het heldhaftig leger van Verdun op zijn beurt het offensief zal nemen.

Aan de 38^e divisie, die reeds beroemd is door

haar schitterende wapenfeiten aan den IJzer, op heuvel 304, te Vaux-Chapitre, Fleury, valt de groote eer te beurt, het fort Douaumont te nemen.

Zouaven, Marokkanen, tirailleurs, Senegaleezen, zullen wedijveren in moed, om op hun roemrijke vaandels een nieuwe overwinning te schrijven.

Twee regimenten der divisie zijn reeds aan de legerorder vermeld; de twee andere branden van verlangen het op hun beurt te worden.

Uw bajonetten zullen gesteund worden door het geweldig werk van 650 kanonnen.

Links wordt ge versterkt door het 11^e regiment voetvolk, dat zijn proefstuk leverde bij Thiaumont en rechts door de schoone divisie Passaga, samengesteld uit jagers te voet en keurvoetvolk-regimenten.

Uw overwinning is zeker: de kastijding van den verachten Mof is nabij.

Vooruit voor Frankrijk!

Generaal Passaga, die evenals de Salins in de koloniën had gediend, en wiens divisie de « Gauloisen » heette, bezigde op dezelfde wijze zijn troepen.

«Bijna acht maanden wilde de verachte vijand, de Mof, de wereld door een donderslag verbazen door Verdun te nemen. De heldhaftigheid der Franche poilus heeft hem den weg afgesloten en zijn beste troepen vernield.

Dank aan de verdedigers van Verdun heeft Rusland den vijand een bloedige nederlaag kunnen toebrengen en meer dan 400.000 gevangenen genomen.

Dank aan de verdedigers van Verdun strijden Engeland en Frankrijk elken dag aan de Somme, waar ze reeds meer dan 60.000 gevangenen hebben genomen.

Dank aan de verdedigers van Verdun verslaat het leger van Saloniki en den Balkan de Bulgaren en Turken.

De Mof siddert nu voor onze kanonnen en onze bajonetten. Hij voelt, dat het uur der kastijding nabij is. »

De generaal wijst dan ook op de troepen, die de divisie zullen steunen en op het doel: Douaumont!

De divisie van Lardemelle had tot doelwit Vaux. Een moeilijke taak. Elke voet grond daarheen was met bloed gedrenkt. De sektor van Vaux was als een hel. Lardemelle kwam van Saloniki. Men had het terrein, dat men doortrekken moest, versterkt en ook dat was onder het vijandelijk vuur een reusachtig werk geweest.

Aan den vooravond van het offensief beraadslaagden nog generaal Mangin, generaal Nivelle en generaal Pétain. Men stelde het uur vast: 11 u. 40.

Over het vreeselijk slagveld hing een mist, als om al het geheimzinnige dat morgen losbarsten zou, te verbergen.

* * *

Daar breekt de dag aan. De mist hangt er nog en in den nevel trekken de troepen naar de hun aangewezen punten.

Kalm marcheeren de mannen heen, tusschen de granaattrechters, geleid op het kompas.

Toch zijn er vliegers in de lucht, stoutmoedige kerels, die zeer laag vliegen om toch te verkennen en voeling te brengen tusschen de verschillende afdeelingen.

Eerst moet men de groeve van Haudromont, de ravijnen van Dame en Couleuvre en de schans en hoeve van Thiaumont nemen.

Het 11^e regiment krijgt de groeve tot doel, het 8^e regiment tirailleurs en 4^e Zouaven de ravijnen Dame en Couleuvre en het 4^e gemengde regiment Zouaven en tirailleurs, Thiaumont en het dorp Douaumont.

De groeve Haudromont is 2 tot 300 meter lang en 50 tot 60 breed. In den kalksteen heeft de vijand schuilplaatsen, gangen, kazematten aangelegd, zeer hecht en sterk, en beschermd door machinegeweren.

Het 11^e regiment valt de groeve aan. Zoo onstuimig zijn ze, dat de Duitschers verrast worden.

Aan alle zijden doemen de soldaten uit den nevel op en springen 't eerst naar de mitrailleur-nesten.

Onderluitenant Sergent komt uit 't Zuiden en verrast twaalf Duitschers die naar de stukken willen, de feldwebel wordt gedood en zijn mannen geven zich over. De machinegeweren worden buit gemaakt.

Onderluitenant Carême in 't Noorden ziet zich eensklaps door Duitschers omringd, die gereed staan handgranaten te werpen. Carême heeft een vuurpijl-pistool in de hand en schiet daarmee en wekt door zijn vreemd wapen een paniek. Ook deze groep geeft zich over.

Nu ontbrandt een gevecht; de Duitschers werpen uit de groeve granaten naar boven en van boven schieten de Fransen naar beneden. En daar vinden ze een depot van handgranaten. De projektielen ontploffen, sappeurs doen kazematten springen. De Duitschers steken aan een stok een witten doek omhoog en vijftig man geven zich over.

Het 8^e tirailleurs en het 4^e Zouaven hebben een zwaren strijd om de ravijnen van Dame en Couleuvre te veroveren, maar komen er toch. In al de schuilplaatsen en gangen zitten Duitschers, die er schuilen voor het vreeselijk bombardement. Bij hoopen geven ze zich over. Nog blijven er echter en reeds zijn de voorste troepen verder, als anderen al die werken doorzoeken en steeds maar vijanden naar boven halen.

Luitenant-kolonel Richaux van het 4^e Zouaven zegt in zijn verslag: « De talrijke Duitschers, die in de ravijnen van Dame en Couleuvre gevangen genomen worden, toonen meestendeels een totale verdwazing alsof ze zich niet in 't minst aan onzen aanval verwacht hebben.

Een opperofficier komt haastig uit zijn schuilplaats op het geroep van adjudant Caillard, en schreeuwt: « Korpsoverste, korpsoverste! » Een briefdrager was bezig de brieven te sorteeren; hij verlaat zijn hol, met starenden blik, de armen in de hoogte gestoken, zwaaiend met de eene hand

zijn brievenstasch en met de andere een bundel enveloppen, en in die houding roept hij : « Pardon, pardon, monsieur ! »

Het 4^e bataljon brengt dien dag 1600 gevangenen aan.

Kapitein Ageron ziet uit den mond van een gang verscheidene officieren verschijnen, met den revolver in de hand. Hij werpt een granaat; maar deze mist haar doel, ontploft en wondt den ordonnance van den kapitein. Zouaven snellen toe.

« Maakt u weg, ge ziet wel, dat ik op u smijt ! » roept Ageron.

En de granaten door zijn revolver vervangend, een wapen waarmee hij meer vertrouwd is, bevrijdt hij zich van de zes tegenstanders. Een zevende geeft zich over of, om juist te zijn, stond gewond op, om zich in looppas bij de kameraden te voegen, die Ageron reeds uit de gang gehaald, gegroepeerd en naar achteren gestuurd heeft.

Men zag twee rijen van mannen in tegenovergestelde richting trekken : de Zouaven, pijp in den mond en geweer aan den riem, rukken met kalmen en rustigen gang naar de Duitsche stellingen; de andere rij, veel dichter en talrijker, bestaat uit Duitschers, die met koortsachtige haast, en gebogen voor de projectielen van hun eigen broederen, naar de achterhoede vluchten.

Er was geen wanorde, geen vermenging.

De aanvalstroepen naderden slechts de rijen gevangenen om bij 't voorbijgaan de kistjes sigaren of worsten te nemen, door hun kameraden overgegeven.

Tijdens den marsch naar het tweede doelwit, waren ze zeldzaam, de Zouaven, die niet een enorme sigaar rookten en toen men aangekomen was, voegde men-bij het maal van konserve de delikatessen van over den Rijn.

Aan 't hoofd van hun manschappen, het gelaat bekruid en met fladderenden mantel, traden de Duitsche officieren alleen maar uit hun sombere houding om de Franche officieren te groeten, die ten aanval gingen.

Toen de compagnie van Clermont-Tonnerre de Noordelijke helling van het Dame-ravijn besteg, zag een Duitsch opperofficier, die met ijzeren kruis en verscheidene andere orden gedekoreerd was, hen aan, en naderde den kapitein, de hand aarzelen uitgestoken.

Clermont-Tonnerre, die in de eene hand zijn revolver houdt, neemt met de andere zijn wandelstok, welke aan zijn arm hangt : hij stelt zich tevreden met zijn vreemden tegenstander eens flink in de oogen te staren, waarna de Duitscher de hand aan den helm brengt en een diepe buiging maakt.

« Wees zonder vrees voor uw mannen », zegt de Franche kapitein. « Als zij zich overgeven, zal hun geen leed geschieden ».

« Uw Zouaven, mijnheer », antwoordt de ander, « zijn de schoonste soldaten die ik ooit van mijn leven... ja, mein Leben lang.. gezien heb. »

Het avontuur van sergeant Julien — vervolgt

Henry Bordeaux, dien we hier volgen — (1) was buitengewoon zonderling en een echte vertelling van de « Duizend en één nacht. » Hij vertelt het dan naar het verslag van zijn compagnie :

« In den nacht van 24 op 25 Oktober 1916 begaf de bevoorradingsgroep der 18e compagnie, 4e Zouaven, geleid door sergeant Julien, zich van den weg Douaumont-Bras, naar het bevoorradingspunt van X.

Het was een zeer donkere nacht : de groep verloor tijdelijk haar richting en bevond zich tegen 23 uur op de vlakte ten Zuid-Westen van het fort Douaumont.

Plotseling zagen sergeant Julien en de Zouaaf Bourdassol, die aan 't hoofd stapten, op zich aanleggen door een keten van tirailleurs, die eenige schreden vandaar als schimmen opdoemden.

Nauwelijks hadden ze geroepen « Vierde Zouaven, schiet niet ! », of ze werden omsingeld en gevangen genomen met den Zouaaf Gueno, die de derde was. De overigen der groep konden zich uit de voeten maken.

De drie gevangenen werden met geweld in een diepen kuil geworpen, welke verbonden was met een zeer helder verlichte galerij, die vol provisie, tonnen brandewijn, konserve, enz. stond.

Zij werden in een kamer geleid, waar zich zes Duitsche officieren bevonden.

Ze vernamen dan, dat ze in zeker werk M. toegekomen waren, een afhankelijkheid van het fort Douaumont, en die bezet werd door een Duitsche compagnie.

Door den kapitein ondervraagd, ontkende sergeant Julien een gevangene te zijn.

« Gij zijt de gevangenen », beweerde hij. « Douaumont, het fort, de batterij van Damloup zijn in onze macht en gij zijt omsingeld. »

De zes officieren toonden groote verbazing en de compagnie-kommandant gaf bevel de mannen te ontwapenen. Hij deed 't zelfde en ging naar buiten om zich met zijn gansche compagnie over te geven, aan den officier van het koloniaal regiment, dien hij het eerst ontmoette.

De koloniale rukten dan het verdedigingswerk binnen om de 200 Duitschers gevangen te nemen.

Als teeken van dankbaarheid waarschijnlijk gaf de kapitein dan aan sergeant Julien zijn revolver en dolkmes met zilveren knop.

Julien had zes machine-geweren bemerkt. Hij nam er twee met het voornemen ze naar zijn overste te brengen. De grond was zoo slecht begaanbaar, dat hij er aan moest verzaken zijn buit te behouden, hij gaf dezen dan aan luitenant Roux, van het 19/52 genie, zeggende dat de mitrailleurs aan het 4e Zouaven behoorden. Dan keerde hij met de Zouaven Bourdassol en Gueno naar de loopgraven zijner compagnie terug.

* * *

Het 4e gemengde regiment Zouaven en tirailleurs onder luitenant-kolonel Vernois had tot doelwit, zooals we reeds hoorden, al de verdedi-

(1) « Les captifs délivrés. Douaumont-Vaux. »

De zegepralende... dood.
(Nirsoli in « Numéro »).

gingswerken van de hoogte van Thiaumont tot het dorp Douaumont.

De mist was nog altijd zeer dik, maar vastbedraden trokken de mannen voort.

Ook hier werden de Duitschers verrast. Op alle punten was de strijd kort. Velen gaven zich zonder verzet over, en om drie uur 's namiddags waren de schans en de hoeve van Thiaumont en het dorp Douaumont, waarvoor de tegenpartij zulke zware offers bracht, in handen der Franschen.

Het programma van den staf werd op de minuut uitgevoerd, als gold het krijgsoefeningen en niet een worsteling, waarnaar de gansche wereld staarde.

* * *

Rechts van deze troepen is de divisie Passaga, zooals we weten. Zij heeft tot doelwit de zoo geduchte punten : Caillette-bosch, de batterij van Fausse-Côte, Vaux-Chapitre.

's Morgens werden de troepen nog geweldig gebombardeerd, toen ze in de loopgraven het sein tot den opmarsch verbeidden.

Luitenant Jean Petit van het 102^e bataljon jagers schreef in zijn dagboek :

« Vreeselijke uren, waarin de mensch een be-roep doen moet op al zijn wilskracht.

Welk schooner voorbeeld van zedelijke kracht en stoïcisme dan dat van al deze jonge mannen, die zonder te pruielen of te klagen, de volgende stonde afwachten, die hun misschien den gruwelijksten dood brengen zal.

De minuten schijnen eeuwen. — 11 u. 15, 11 u. 30 — de beschieting is nog altijd even hevig.

Eensklaps komt een jager op mij toegelopen : « Luitenant, de kapitein is gewond : hij stuurt me om u te zeggen, dat gij het bevel der compagnie zult nemen.

Welk een vreugd ! En van nu af denk ik niet meer aan de granaten. Ik ben het dus wel en ik alleen, die de eer zal hebben mijn geliefde 2^e ten aanval te leiden.

11 u. 35. Nog vijf minuten, jongens.

11 u. 40. Ik spring op en zwaai mijn wandelstok : « Allemaal overeind ! » Uit elken granaatrechter verrijzen mijn jagers.

Met de hand als hoorn voor den mond, roep ik in alle richtingen :

« De kapitein is gewond ! Ik voer het bevel. Tot mij de verbindingen ! »

Ik zie stralende gezichten naar mij keeren.

De adjudant-chef Adam, met gedeukten helm, het gelaat gewond en die driemaal door een granaat omgekeerd is geworden, weigert zich weg te laten voeren, en komt naar mij toe en op het oogenblik van het vertrek omhelzen we elkaar.

Het 116^e jagers, dat op 800 meter voor ons moet marcheeren, klimt reeds de helling op en hult zich in den mist.

Ik verzeker mijn verbinding naar rechts met het 401^e voetvolk, naar links met de 1^e compagnie en haal mijn kompas te voorschijn : « marcheer-hoek 46° » ; 't is onze beurt.

« Vooruit ! » en ik zwaai mijn stok in de richting der Duitschers. De compagnie rukt rustig op. Wij passeeren onze mortieren, die nu zwijgen, trekken over onze oude loopgraven der eerste linie en komen aan de Deutsche linies, of liever de plaats, waar deze vroeger lagen.

Nu is het slechts nog een chaos van torpedogaten, reusachtige trechters van 6 tot 7 meter diepte in de vette aarde, of aardkluiten van verscheidene honderden kilos, welke als stroohalmen weggeslingerd werden.

« Opgepast, dat we niet in de hollen glijden ! »

Dan verandert het decorum en zijn we als in de Sahara. We trekken door een ware woestijn.

De bodem is door de granaten effen gemaakt, de oppervlakte ligt vol met allerlei materiaal ; Duitsche ransels, geweren, helmen, laarzen, menschelijke overblijfsels, een arm, een been, een hoofd... en alles is verbrijzeld, aan stukken gekloofd of verkoold.

Onze opmarsch duurt voort, het geweer aan den riem.

De mist is nog altijd even dik en dus richt ik me naar het kompas.

Eensklaps hoor ik rechts van ons kreten, en ik kijk toe en wat zie ik ? Uit den mist doemen Duitschers op.

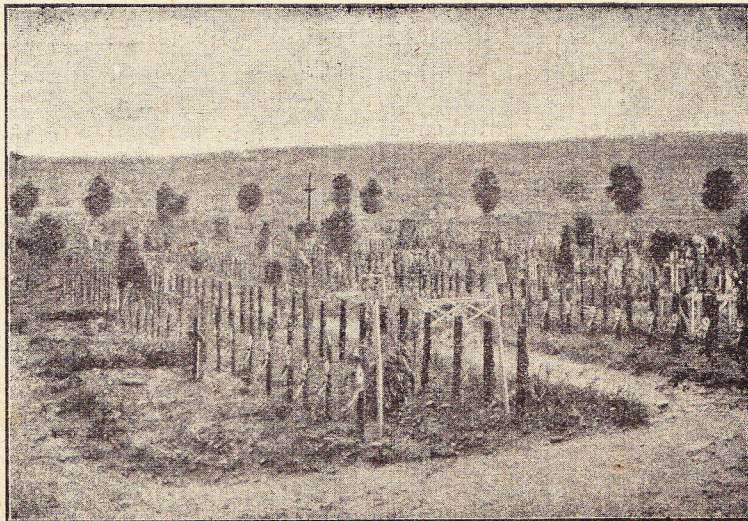
Ja, Duitschers, opgepikt door het 116^e.

De gevangenen komen in rijen van vier.

De troepen trekken door het bosch van Caillette, naar de ravijn van Bazil.

« La Fausse-Côte » is ons doel. Nu daalt de bodem. Eensklaps scheurt de mist en 100 meters voor ons, in een diep ravijn, wachten ons Duitschers af, in de houding van tirailleurs.

Alleen een officier staat recht, met den helm op het hoofd en den revolver in de hand.

Militair kerkhof bij de Fauborg Pavé (Verdun).

Hij maakt gebaren en schijnt te spreken tot mannen, die zich verduiken.

Ik begrijp het gevaar, maar niets kan de jagers tegenhouden. Ze roepen allen, al voortrukkend: « Kameraden, komt met ons mee! Komt langs hier! »

En ik laat me verlokken om ook te roepen.

De Duitsche officier, die nog altijd recht staat, antwoordt met onbegrijpelijke gebaren, waaruit ik afleid, dat hij hardnekkig onze voorstellen weigert en op zijn beurt aan ons teekenen doet, vooruit te komen.

Uit volle longen roep ik tot de jagers: « Maar schiet dan toch! Doodt ze! »

Nauwelijks heb ik die woorden geuit of de Duitschers ontketenen mitrailleurvuur.

Ik beveel: « Legt u neer! » Wij werpen ons op den grond en ik heb nog juist den tijd om te zien, hoe de schedel van een mijner Senegaleezen aan stukken vliegt.

Naast me rolt mijn korporaal-foerier met een kreet neer.

Zijn arm bloedt. De Duitsche officier heeft hem door revolverschoten, voor mij bedoeld, den rechterarm en linkerpols verbrijzeld.

Een gevecht ontstaat. De Franschen vallen de Duitschers met handgranaten aan. De worsteling is zwaar. De Duitschers wankelen. »

Luitenant Petit beveelt er met de bajonet op los te gaan.

En in een machtigen stormloop nemen de jagers de hoogte. Zes honderd Duitschers steken de handen omhoog en geven zich over. De klaren schallen.

De luitenant vervolgt in zijn dagboek:

« Ik scheur een blaadje uit mijn notaboekje en schrijf haastig deze woorden: « Doel bereikt. Wij hebben het ravijn van Fausse-Côte veroverd en de verdedigers gevangen genomen na een prachtige bajonet-charge. Wij vestigen ons voorbij de batterij. »

Men meldt mij, dat de Duitsche bataljon-chef,

die in het ravijn 't kommando had, gewond neerlag. Ik vind hem uitgestrekt in het slijk.

't Is een man van kloeke gestalte. Zijn broek is half afgerukt en een bloedig verband ligt om zijn linkerdijs, welke door een kogel verbrijzeld is.

Ik stel me voor als: « Luitenant Petit van de jagers te voet. »

En daar ik denk, dat hij slecht het Fransch verstaat, ga ik in het Duitsch voort.

Hij noemt ook zijn naam.

« Kapitein Mathesius, dienstdoende bataljonchef van het 159^e regiment Pruisische infanterie.

« Ik herken u. Gij waart zoo even op de hoogte met den revolver in de vuist, temidden van uw mannen en hebt mijn korporaal naast mij gewond. »

« Neen, neen, ik was het niet! »

« Ja wel, ik herken u. Gij zijt reserve-officier. »

« Neen (met trots) aktief-officier. »

« Van welke streek zijt ge? Zijt ge gehuwd? »

« Uit Silezië, ik woon te Breslau met mijn vrouw. Ik heb geen kinderen. »

De Duitscher geeft aan den Franschman zijn ijzeren kruis en portefeuille over.

« Na den oorlog zal ik dit aan uw vrouw sturen », belooft luitenant Petit.

De gewonde vraagt om drinken. Petit steekt hem eenige mentol-pastilles in den mond en laat hem dan door vier jagers naar den hulppost dragen. Kommandant Mathesius stierf in den volgende nacht. »

* * *

Zoo was in 't algemeen de opmarsch bij alle troepen.

Het 107^e bataljon jagers moest de hellingen van Vaux-Chapitre nemen en dompelde op sommige plaatsen tot aan de knieën in 't slijk. Twee kompagnies Duitschers gaven zich zonder weerstand over, plots verrast door de uit den nevel

verschijnende Franschen en reeds verwaasd door het allergeweldigst bombardement, dat vier dagen lang den sektor omwoelde en in een hel herschiep.

Kolonnen gevangenen kruisten de optrekkende troepen.

Duitsche hospitaalsoldaten vervoerden zelfs Fransche gewonden. En op alle punten hoorde men dan het nieuws, dat het fort Douaumont ook aan de Franschen was. Nu reeds, het scheen ongelooflijk, maar ginds zag men de eigen troepen op de ruïnen en overal heerschte innige vreugde. Laten we nu zien hoe het fort zelf genomen werd.

* * *

Douaumont ! Met zooveel bluff hadden de Duitschers de verovering gemeld in die sombere dagen van Februari.

De Franschen moesten het terug hebben. Het was als het wachtwoord van iederen soldaat : « Douaumont. »

We weten hoe van af 20 Oktober 650 kanonnen hun vuur spuwden op den ganschen sektor. Dit geweldig bombardement verwaasde de Duitschers.

Reeds voor het offensief klonk bij een compagnie het bevel :

« Plaats, om de gevangenen door te laten ! »

« Gevangenen ? Nu reeds ? Vóór den aanval ? »

En nochtans, het was zoo. Ongeveer een honderd Duitschers, door de beschieting geheel verwaasd, hadden zich gevangen gegeven, onder hen was een officier. Door eenige der onzen geleid, werden ze naar achter gebracht. Toen ze voorbij de soldaten kwamen, voelden deze zich gansch versterkt. De gevangenen werden zonder woede of haat ondervraagd :

« Zijt ge tevreden, Fritz, ge gaat naar Parijs ? »

Men was gansch verwonderd een der Duitschers in het zuiverste Fransch te hooren antwoorden :

« In ieder geval is de oorlog voor ons gedaan. »

Een Duitse duif was gepakt met een telegram, de volkomen wanorde meldende der Duitse troepen van de eerste linie, waarvan de aanvoerders, die eveneens het hoofd verloren hadden, de onmiddellijke aflossing vroegen ; het was hun onmogelijk, zoo meldde het telegram, stand te houden tegenover zulk bombardement. De officier die zich met het overschot zijner compagnie had overgegeven, verklaarde niet zonder leedwezen : « Evenmin als wij Verdun zullen nemen, herovert gij Douaumont. »

Deze zin, die van mond tot mond ging, versterkte den moed der mannen en allen, van hoog tot laag, dachten en zwoeren in zich zelven : « Wij nemen het. »

Men dacht terug aan de prachtige, eenvoudige militaire ceremonie van den avond te voren : de aflezing van het bevel tot aanval voor het bataljon, verzameld in het kleine boschje. De krachtige en korte zinnen die door den bevelhebber werden gesproken, tuitten nog in de ooren.

En de lankmoedigheid was weggevlogen, en

met haar de vermoeidheid ; helderheid van geest had hunne plaats ingenomen. 't Was altijd :

« Aanhoudend klagen de soldaten, maar steeds trekken ze op !... »

De beschieting nam hoe langer hoe meer in hevigheid toe, terwijl de vijandelijke kanonnen schenen te verzwakken.

Plotseling werd de horizon door een fantastischen gloed gekleurd. Soldaten door nieuwsgierigheid aangegrepen, verhieven zich tot boven de borstwering.

« 't Fort Douaumont in brand », klonk het.

Hevig aangedaan overzag men den grootschen gloed, dien men weldra zo u moeten bereiken, niéttegenstaande de mitrailleurs en kanonnen. Het scheen ver, heel ver... Men overzag de strook land doorsneden, van ravijnen en nauwe paden, die naar het fort voerden. Geheel de vlakte was door de kanonnen omgewoeld. Geen enkel punt was er, waar niet, op een zeker oogenblik, een hoop aarde en rook in de hoogte vloog, gevolgd door een ontploffing. Overal was het dood en vernieling...

Soms zwegen opeens al onze kanonnen, om den vijand in den waan te laten dat de aanval ging volgen om hem te ontredderen. Dan, hernam de beschieting nog geweldiger. » (1)

Inderdaad, een granaat van 400 stichtte brand in het fort, dat daar nu lag als een baken voor de Franschen, het zoo begeerde doelwit, om zijn strategische, maar ook zijn moreele waarde.

De « Marsouins » het koloniaal regiment van Marokko moest den aanval op het fort doen en ook dienzelfden gedenkwaardigen 24ⁿ Oktober om 11 u. 40 vertrekken.

Een voorval dreigde de onderneming in de war te sturen, hier waar alles van innige samenwerking afhing.

Een compagnie Senegaleezen moest de loopgraven voor het vertrek der Marokkanen aangeuid, bewaken, doch had ze even ontruimd om geschut door te laten.

Een Duitsch officier bezette ze toen en zijn mannen konden er pas na een hevig gevecht weer uitgeworpen worden. Toen kommandant Modat, die met zijn bataljon, het eerst zou oprukken, om 11 u. 40 vertrekken wilde, vocht men nog. Toch gaf hij het sein. Hij kon niet uitstellen. De Duitschers daar verder waren nu echter ook op hun hoede. De aanvallers werden hevig beschoten. De verliezen waren hier zwaar.

Andere troepen snellen ter hulp, en in den mist wordt de worsteling geweldiger nog. Het bataljon Modat wordt zeer geteisterd. De overste en tien officieren zijn weldra buiten gevecht. De Marokkanen willen hun oversten wreken. Ze werpen zich op de mitrailleurnesten, omsingelen ze, maken de Duitschers af, die nog verzet willen bieden. En velen weigeren zich over te geven.

Een officier, door drie kolonieren bedreigd, hoort zich toeschreeuwen :

« Geef u over ! »

« Onmogelijk ! »

(1) Naar : « De herovering van het Fort Douaumont. »

Hij schiet met zijn revolver, tot hij afgemaakt wordt.

Als de officieren buiten strijd zijn, laten de mannen zich gevangen nemen en deelen dan sigaren uit. En al rookend trekken de Franschen verder.

Men moet dan het fort omtrekken, rechts en links, terwijl het bataljon Nicolay het zelf aan-tasten zal.

Men is gedwongen van den eenen granaattrechter in den anderen te springen. In den nevel weet men niet waar men feitelijk is.

De wind scheurt den mist en plots ziet men, dat men voor het fort staat. 't Was pas half drie. Is het droom of werkelijkheid? Nu reeds bij het begeerde doel, bij Douaumont, dat vroeger zoo-veel offers heeft geëischt!

Voetvolk van het 321^e bereikte het 't eerst.

Onder-luitenant Leseux trekt met den fusilier-mitrailleur Jayr en de grenadiers Dumont en Meydon door de gracht en beklimt het observatorium. Hij neemt een onder-officier en zeven man gevangen.

Dan komen kolonialen. De compagnie van kapitein Dorey bezet ook een deel en vol ongeduld wacht men op het bataljon Nicolay, dat Douaumont tot doel heeft, maar veel hinderpalen overwinnen moet.

Het rukt moedig vooruit en, als de mist scheurt, rijst daar het fort.

Twee Duitsche gevangenen komen voorbij. Een wijst naar Douaumont en zegt:

« Kaput! »

Nicolay beschrijft zelf in zijn verslag, wat er gebeurt:

« Den eenen voet na den anderen uit het slijk trekkend, maken de Marokkanen gebruik van de goede kans; geen kanonnade, geen weerstand van infanterie.

Het gordijnvuur der Duitschers is wel hevig, maar ligt ver achter ons in het ravijn van Vignes.

Het is bij drieën; het detachement Dorey trok zoo juist het fort zonder slag of stoot binnen, en staat ten Zuid-Westen der torens, in schoone houding, zonder te schieten of beschoten te worden.

Men moest nu zonder uitstel aanvallen om partij te trekken van 's vijands verdwazing.

Onder de lage vlucht van een Fransch vliegtuig met de drie kleuren dat boven het fort zweeft, trekt het bataljon door de gracht, met de oversten aan 't hoofd, en beklimt de sterke hellingen.

Op de borstwering gapen voor ons de gaten van de kazematten en de omgewoelde binnenplaats.

Uit de kazematten komen machinegeweren in werking. De bataljon-chef beveelt ze aan te vallen.

Fusiliers, grenadiers en vlammenwerpers knaken al spoedig dezen eersten weerstand, die ons slechts enkele mannen kost.

Ieder grijpt nu zijn aangewezen doel aan. Het verzet wordt gesmoord. De Marokkanen dringen overal door.

De Duitschers geven zich over.

De Duitsche kommandant is met verlof: het was majoor Marquardsen. Het bevel wordt tijdelijk gevoerd door den artillerie-kapitein Prollius. Hij heeft zich in de bureelen der kommandantur verschanst met den dokter en twee officieren.

Kapitein Perroud zuivert de ondergrondse werken. Hij bereikt ook de bureelen; de vier officieren geven zich gewillig over. De kommandant drukt zijn verbazing uit over den snellen opmarsch der Franschen; hij heeft zich zulks niet kunnen denken.

Den vorigen dag was er een ontploffing geweest en men had daarom een deel van 't garnizoen moeten wegsturen. Er is nog brand — vertelt hij — en de vlammen bedreigen een munitiedepot, waar 6000 granaten liggen. De gevangenen blusschen met de kolonialen het vuur. »

Hoofdman Prollius leidt nu kommandant Nicolay door het fort. 't Is een ruïne, bij het eerste zicht. Alle toegangen zijn omgeworpen en bestaan slechts uit een rij granaattrechters meer. Betonblokken liggen over en door elkaar.

De lokalen bij den ingang zijn vernield. Maar beneden den grond zijn de lokalen nog bewoonbaar, evenals de kazematten. Een hiervan is doorboord door een granaat van 400 en gaapt met een gat van 5 meter middellijn.

Er hangt een geweldige stank. De gangen en kamers liggen vol vuil. Overal ziet men achtergelaten uitrustingsstukken. De opschriften waren in 't Duitsch herschilderd.

Een vreeselijk schouwspel biedt een der zalen. Ze ligt vol half verkoolede lijken. De maskers zijn nog aan het gelaat gehecht, wat de aanblik nog gruwelijker maakt. Een levensmiddelenmagazijn is goed voorzien: vleesch, melk, boonen, groente, mineraal water, broodsuiker, thee, koffie.

Men moest het fort dien eersten nacht met kaarsen verlichten. Dagen had men werk om al de vuilnis te verwijderen.

De dag van 24. Oktober was er dus een van zege: 5000 gevangenen in den sektor, 140 officieren, waarbij 8 bataljons-kommandanten; 66 kanonnen, waarbij 5 van groot kaliber, 140 machinegeweren en een reusachtige buit.

Maar de strijd was nog niet geëindigd. Vaux verdedigde zich nog en op Vaux-Chapitré woedde de slag voort.

Henry Bordeaux zag dien avond Verdun en schrijft:

« 't Is heelemaal avond geworden. Verdun wordt niet gespaard.

Het bombardement woedt in de voorstad, die ik doorkruis. Toch maakt zich een groep territorialen gereed, om, gelijk elken avond, het bevoorradingswerk te verrichten.

Wat is dat geluid van stappen en wie zijn de schimmen, die naderen? Een afgelost regiment! Maar dezen nacht heeft er geen enkele aflossing plaats. 't Is de ordelijke kudde van gevangenen. Er zijn er meer dan een brigade. Reeds vijf duizend verzekert me een onder-officier van het eskorte en er komen er nog.

Een kolonne van vijf duizend gevangenen; dat schouwspel had ik op den avond van een aan-

De « Grande rue » te Fleury bij Douaumont, in Juli 1916.

val nog niet gezien. Zelfs in den nacht is het een onvergetelijk visioen.

't Schijnsel van een verren vuurpijl ontsluit eensklaps hun groene uniformen, hun helmen of politiemutsen, hun angstige wezens. Dan zie ik niets meer dan hun vroolijk stemmende massa, hun onafgebroken defilé.

Overal waar ik op dezen gedenkwaardigen avond voorbij ga, straalt de vreugde. Welke schilder zal het gelaat van een overwinnend generaal weergeven, onmiddellijk na de zegepraal?

In den kommandopost van generaal Mangin is de opperbevelhebber gekomen. Hij heeft er de twee op elkaar volgende aanvoerders van het Verdun-leger gevonden, generaal Pétain en generaal Nivelle.

Hij heeft zonder verrassing, maar met voldoening het nieuws ontvangen, Thiaumont, Haudromont, Douaumont, la Fausse-Côte.

En dien avond, op de werktafel, waar generaal Pétain, den 10^{en} April, na den krachtigsten Duitschen aanval op de beide oevers der Maas zijn onsterfelijk: « On les aura ». (Men zal ze krijgen) schreef, heeft generaal Nivelle dit kort en aangrijpend bulletijn opgesteld:

« Officiëren, onder-officiëren en soldaten der groep Mangin;

In een prachtigen aanval, hebt gij in enkele uren, aan uwen machtigen vijand ineens het terrein ontnomen, met hindernissen en forten overdekt, ten N. O. van Verdun, waar hij acht maand gebruikte om het stuk voor stuk ten prijze van groote inspanning en buitengewone offers te veroveren.

Nieuwen en schitterenden roem hebt ge gevoegd bij deze die reeds de vaandels van het leger van Verdun bedekten.

In naam van het leger dank ik U.

Gij zijt het vaderland ten volle waardig... »

Generaal Guyot de Salins vaardigde deze divisie-order uit:

« De bevelvoerende generaal van het leger, heeft u reeds in naam van Frankrijk de geluk

wensen en dankbetuigingen van het vaderland toegestuurd. Ik stel er prijs op, ze u opnieuw uit te drukken in naam der divisie.

De Duitsche keizer had er zich op beroemd, dat hij, nu hij meester was van het fort Douaumont, den sleutel van Verdun bezat en er zou binnen treden, wanneer hij zulks verkoos.

Om Douaumont terug te nemen, heeft Frankrijk een beroep gedaan op zijn schoonste divisie, de uwe.

Uw aanval, die op bewonderenswaardige wijze door uw kameraden der artillerie voorbereid werd, is een verbluffend sukses geweest.

In drie uur waart gij meester van het fort Douaumont, en, zoo ge niet verder gegaan zijt, was het omdat u zulks bij formeel order verboden was.

Voor uw geduchte uniformen van Marokkanen, Zouaven, tirailleurs, hebben de verschrikte Duitschers zich in massa overgegeven. Gij hebt er bij de 2500 meegevoerd, waaronder 50 officieren.

Weest fier op uw werk, want, gij hebt u met roem bedekt en bij uw naam hebt ge voor altijd den titel « Overwinnaars van Douaumont » gevoegd.

In naam van Frankrijk: Dank! »

Generaal Passaga vond deze treffende woorden:

« Kameraden, begroeten wij fier diegenen van ons, welker edelmoedig bloed deze overwinning heeft betaald.

Deze helden zijn niet dood: edele martelaars der rechtvaardigste zaak, zal hun edele ziel, in de toekomstige worstelingen over ons de liefde stralen van een geliefd vaderland, onwaardig geschonden. »

* * *

Maar de overwinnaars zelf hadden nog geen tijd om te verademem. Zij moesten het terrein van de groeven Haudromont tot aan Fausse-Côte versterken. Het was een wildernis, dooreengevoeld, vol granaattrechters, zonder schuilplaatsen. Het begon te regenen en men legerde in slijkpoelen. Velen stonden tot aan de knieën in 't water. Rust was uitgesloten. De bevoorrading liet nog op zich wachten.

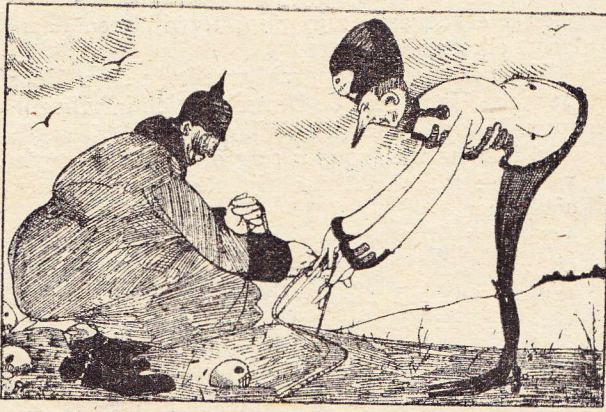
Men kon de mannen zoo moeilijk bereiken. De Duitschers toch omringden Douaumont door een gordijn van vuur en ook op het fort regenden de granaten.

Den volgenden dag begonnen de tegenaanvalen, maar deze mislukten.

In den nacht van 27 op 28 Oktober besloot kolonel Regnier, de bevelhebber van het koloniaal regiment, een groeve 400 meter ten N. O. van het fort te veroveren. Zolang men die schuilplaatsen niet in bezit had, gevoelde men zich te onveilig. Men wist immers niet, of ze niet door gangen in verbinding stonden met het fort, want de Duitschers hadden hier zooveel gegraven, gebouwd en aangelegd.

Sergeant Bousson was bij de sekte, met den aanval op de groeve gelast en schrijft:

« Wij vertrekken onder den regen, in kolonne

Wilhelm : Hoever zijn we gevorderd?

De kroonprins : Vier centimeter.

Wilhelm : Hoeveel soldaten hebben we verloren?

De kroonprins : Tienduizend tweehonderd.

Wilhelm : Dit is te zeggen : 2550 per vierkant centimeter. Wij kunnen nog volhouden....

(L. Barshi in « Mucha »).

van een, en springen van het eene gat in het andere. Het is een donkere nacht en wij richten ons bij het schijnsel van een kanon of een vuurpijl, op ons kompas.

Na minstens drie uren door het slijk gekropen te hebben, komen we aan ondergrondse schuilplaatsen, maar ze zijn ledig. Wij blijven er tot 's morgens en de mannen maken een loopgraaf om er in te schuilen.

Intusschen onderzoeken mijn luitenant en ik deze groeven, die zeer uitgestrekt zijn en hebben daartoe slechts een eindje kaars, dat we zonnig moeten gebruiken.

Dan word ik met een kameraad gelast om na te gaan of de galerij niet op 't fort uitloopt; maar na nauwelijks vier honderd meter gegaan te hebben, zien we verrast een brandende lamp en slapende mannen.

Zonder gerucht keeren we op onze schreden terug om den luitenant met onze ontdekking in kennis te stellen. Deze besluit ze met handgranaten aan te vallen, zonder te weten hoe sterk de groep is.

Wij snellen heen en richten een mitrailleur op den ingang.

Het gerucht heeft hen gewekt, en bij onze nadering beginnen ze te roepen : « Kamerad ! »

Zij waren met achten en wij met vier. Wij maken ons van de schuilplaats meester, zonder een revolvershot te lossen, wat de aandacht had kunnen wekken. De luitenant zond een man om verslag uit te brengen bij den kommandant van het fort, die ze gevangen liet nemen. »

Zoo bracht men dus de omgeving van het fort in staat van verdediging vooral naar de Deutsche zijde, om tegen elke verrassing beschut te zijn.

Voor de Duitschers was het natuurlijk een bittere pil dit verlies. Naar gewoonte verguldde men

ze. Het fort was vernield, had geen strategische waarde meer, enz.

Uit gevonden dokumenten maakte men echter op, welk belang de Deutsche staf aan deze punten hechtte en welke maatregelen hij voorschreef om een offensief af te slaan.

Zulke berichten tegen den Winter waren niet van aard om over den Rijn de moraal te verheffen.

LIV.

DE VEROVERING VAN 'T PORT VAUX.

Douaumont was snel gevallen en weer snel veroverd.

Vaux bood weerstand aan de Duitschers van 9 Maart tot 7 Juni. Ook nu was het verzet erheviger.

De divisie van Lardemelle heeft dus Vaux tot doelwit. 't Zijn de 230°, 333°, 297° en 222° regimenten, met het 50° en 71° jagers, en een bataljon van het 30° regiment.

De divisie bestaat meest uit gehuwde mannen, boeren van Dauphiné en Savooie, wilskrachtige kerels, zwijgend, in zich zelf gekeerd, maar hardnekkig als 't moet.

Ze hebben een moeilijke taak. Van wegloopers en gevangenen weet men, dat de vijand op een aanval voorbereid is en zich niet zal laten verrassen.

Bovendien is Vaux degelijk versterkt door een eerste lijn loopgraven: Hindenburg, Brochmich, Moltke, Clausewitz, Seydlitz, Mudra, Steinmetz, von Klück; dan schansen en steunpunten; verder een tweede rij loopgraven; Gotha, Hanau, Siegen, Bruneild; in de granaattrechters zijn mitrailleurnesten. Heel dat stelsel van gangen en schuilplaatsen ligt dicht voor het fort van Nez-de-Souville tot Damloup.

En die stellingen zijn flink bezet met de 33° reserve divisie en de 50°. De verliezen waren aangevuld met flink geoefende soldaten, oud-gedien-den, die al gewond waren geweest, maar na herstelling terug naar het front keerden.

Den 24° Oktober staan de mannen voor den aanval gereed. Voor hen ligt een verwoest land, vol hindernissen, granaattrechters, omvergeworpen boomen, slijkpoelen, echte vijvers van stinkend water.

Drie opeenvolgende doeleinden moeten bereikt worden : de eerste linie loopgraven, de tweede en het fort.

Links zijn het 230°, 333° regiment voetvolk, het 50° en 71° jagers en een bataljon van het 299° opgesteld : rechts een bataljon van het 299°, 222° en 30°.

De eerste groep staat onder Challe, de tweede onder Casella.

De Fransen vertrekken in den mist en nemen de eerste loopgraven, linie waar vooral die van Clausewitz en Mudra, hevig verzet boden.

De officieren voerden hun mannen aan en deze sprongen met de bajonet naar de loopgraven.

« Vooruit! Leve Frankrijk! » roepen de aanvoorders.

De Duitschers schieten. Eenige mannen vallen. Maar in de loopgraaf van Brochmuck geven de Duitschers zich over. Hindenburg verdedigt zich langer.

Onder-luitenant Place omsingelt en belegert ze. Vijftien soldaten komen er uit en geven zich over. De aanval was toen pas vijf en dertig minuten aan den gang. Een uur later verschijnen er weer dertig met een officier.

Nog werpen de Franschen handgranaten in het hol waaruit voortdurend geschoten wordt.

Luitenant Place krijgt versterking. Veel zijner mannen zijn gevallen onder de schoten.

Onder-luitenant Rey biedt hulp met zijn sectie. De mannen willen binnendringen, maar moeten terug voor een storm van handgranaten.

Luitenant Condamin, een priester, brengt anderhalve sectie bij. Het beleg wordt voortgezet, maar de loopgraaf bezit allerlei gangen en schuilplaatsen en zij, die ze verdedigen, zijn hardnekkige kerels.

Om half negen pas zijn de Franschen meester en geven de overlevenden, 40 man en een officier, zich over.

Beneden liggen veel gewonden tusschen dooden te kermen. Ook de loopgraaf Clausewitz biedt hevig verzet. Afdeelingen blijven dus achter om dit te breken, maar andere zijn intusschen voortgestormd en tasten de schansen en steunpunten tusschen de eerste en tweede linie aan.

Kapitein Favre van de 23e compagnie moet aldus de schans Sablière nemen. Zijn lotgevallen, door Henry Bordeaux megedeeld, geven een denkbeeld van de verschillende episoden, welker aaneenschakeling dezen slag uitmaken.

Favre neemt de schans der Sablière en daalt in het ravijn der Fontaines. Dan klimt hij naar de hoogte der loopgraaf Gotha, op de Westelijke helling van het Fumin-bosch, even boven het Fontaines-ravijn. Zijn patroeljes zijn niet in voeling met den vijand geweest.

Hij zou dus zijn marsch kunnen voortzetten tot voor zijn laatste doel, den vijver van Vaux, maar de weerstand, dien de compagnies rechts van zijn bataljon op den heuvelrug en de hellingen ten Oosten van het Fumin-bosch ondervinden, beletten hem zijn beweging voort te zetten.

Hij moet ter plaatse blijven en laat een loopgraaf aanleggen, die den volgenden morgen, den 25^e reeds een krachtige beschutting biedt.

Op dien ochtend van den 25^e kon kapitein Favre niet stil zitten en hij besloot dus een patroelje tot bij den vijver te sturen. Zijn compagnie zit veilig in de loopgraaf en daarom zal hij zelf de patroelje van sergeant David en een dozijn manschappen geleiden.

Het ravijn van Fontaines loopt in den vijver van Vaux uit; daarover, naar het dorp toe, ligt de dijk. De kleine troep gaat er heen. Eensklaps, als kapitein Favre, die voorop is, een geheel omwoelde Deutsche loopgraaf bezoekt, bemerkt hij een Duitscher, die rustig zijn pijp rookt aan den ingang van een abri beneden hem. Want in dezen oorlog met zijn breede uitgestrektheden, rookt

men hier bedaard zijn pijp, terwijl men daarnaast elkaar afmaakt.

Voor de Gotha-loopgraaf woedt de slag. Voor het dorp Vaux acht de Duitscher zich in villegiatuur. Vaux, dat zoo moeilijk overmeesterd werd, kon immers niet zonder slag of stoot hernomen worden: men heeft den tijd de dingen te zien aankomen.

Kapitein Favre doet teeken aan zijn mannen om zich zonder gerucht in te graven. Hij heeft reeds zijn plan vastgesteld. 't Zal een schoone vangst zijn: het gansche garnizoen van den abri.

Maar hij moet versterking van grenadiers hebben om zeker te werken. Een zijner gezellen gaat ze halen. Hij brengt er een tiental mee, onder geleide van adjudant Perret en wel bewapend.

Gedurende dien tijd heeft de Duitscher niet opgehouden te rooken, zoomin als Favre hem waar te nemen en het terrein en de toegangen tot de schuilplaats te bestudeeren.

Een jager die op loer ligt, kan niet aandachtiger zijn wild naspeuren.

Maar zal het wild hem niet verslinden?

Op het oogenblik, dat hij het bevel geven wil, om alle uitgangen te bezetten, verschijnt dertig meter van hem een sectie infanterie, die uit het dorp Vaux komt.

« Legt u neer! » gebiedt Favre zacht.

De mannen drummen zich tegen den grond en worden niet opgemerkt en de kolonne verdwijnt in het hol.

Er is dus al veel volk binnen en misschien zijn er nog andere toegangen. De jonge overste is slim en voorzichtig. Alvorens het avontuur te wagen, moet hij alle kansen aan zijn zijde hebben.

Hij vraagt twee vrijwilligers: korporaal Farjon en de soldaat Arpaillanges bieden zich het eerst aan. Gedrieën verkennen ze de abris. Aan den eenen rookt de Duitscher nog altijd zijn pijp.

Men besluit hem bij den kraag te vatten: als hij roept, zal men hem dooden.

De Duitscher kijkt verbaasd, neemt zijn pijp uit den mond, want een reeds half versmacht man kan geen trekje meer doen, en hij zwijgt. Men ondervraagt hem snel; hij verschaft de laatste nuttige inlichtingen.

Kapitein Favre handelt snel, nu hij het besluit moet uitvoeren en stelt zijn mannen bij de uitgangen. Een granaat is voldoende: zonder moeite komen de Duitschers uit hun hollen, meer dan zestig, waarbij een luitenant en twee dokters.

« Is het alles? » vraagt Favre aan den officier.

Deze antwoordt niet, maar zijn soldaten doen achter zijn rug teeken, dat er nog zijn.

Een of twee nieuwe granaten zouden de weerspannigen wel bedwingen, maar kapitein Favre, die wel voor zijn mannen, doch niet voor zich zelf voorzichtig is, heeft een edelmoedig karakter. Geheel alleen gaat hij de schuilplaats binnen, revolver in de hand en spreekt de achterkomers aan, hun verzekerdend dat niemand leed zal geschieden. De laatsten trekken nu op hun beurt buiten: het totaal bedraagt 82. Nu is het zaak

terug te keeren met de kolonne gevangenen die vermaalsterker is dan de bewakers.

De terugtocht dreigt moeilijk te zijn, temeer nu een verbindingsagent meldt, dat er aan de rechterzijde vijandelijke afdeelingen oprukken.

Men vernielt den pas: een mitrailleur van het 101e beschermt het defilé door op de hoogte van het Fumin-bosch te schieten.

Het terrein is slecht, omwoeld, glad, slijkerig. Favre verzwikt den voet en moet achter blijven. De twee Duitsche dokters verzorgen hem als om strijd en steunend op deze zonderlinge eere wacht, slaagt de officier er in zich bij zijn kompagnie te voegen, maar hij moet het bevel aan den onder-luitenant Place overgeven.

Met het vallen van den avond, den 24ⁿ, was de strijd om de loopgraaf Gotha nog niet geëindigd. En die nacht was vol geheimzinnigheid, want hier was de toestand zeer verrassend.

Een verraderlijke list kostte het leven aan den onder-luitenant Philippe. Deze lette op zijn mannen, die een loopgraaf maakten. Hij wandelde heen en weer, met den wandelstok onder den arm en zijn pijp rookend. Philippe was een stille, teruggetrokken man, onderwijzer te Saint-Didier. Waaraan denkt hij, na den strijd, in een rustpoos voor ander gevaar? Waarschijnlijk aan zijn vrouw en vier kinderen. In zijn laatsten brief immers schreef hij: « Gij zijt met onze vier heve kleinen al mijn geluk, mijn eenige gedachte. »

Het vierde was geboren, toen hij reeds bij het leger diende. Tijdens een verlof heeft hij het kunnen zien.

« Een leven weerkaatst dat van duizenden anderen en daarom is het goed van tijd tot tijd diep in zulk een leven te dringen » merkt Henry Bordeaux terecht op.

Philippe is dus in dezen nacht trouw op zijn post, daar doemen achter hem schimmen op: vrienden of vijanden. De officier stelt zich voor hen. 't Zijn Duitschers.

« Wij willen ons overgeven. Waar is de officier? » zegt er een in goed Fransch.

« Ik ben de officier », antwoordt Philippe.

Revolverschoten, knallen van handgranaten en de groep, die in de Fransche linies verdwaald was, stormt over de loopgraaf naar haar eigen troepen.

Philippe ligt dood neer, door een kogel in het hart getroffen.

Zijn mannen brengen het lijk naar kapitein Fonbonne, die er de nachtwake bij houdt.

Wat verder weent Philippe's vriend, de anders zoo vroolijke onder-luitenant Goury, uit dezelfde streek afkomstig.

De morgen van den 25ⁿ breekt aan, zonnig, hoopvol. Goury voert zijn mannen aan naar een schans, die men nemen moet. Een kogel treft hem in 't voorhoofd en geen halven dag na zijn boezemvriend offert ook Goury zijn leven voor Frankrijk.

Dien nacht is ook korporaal Balestibeau sneuvelde. Het was bij een verrassenden aanval der Duitschers. Deze maakten den schildwacht met een handgranaat af. Een schreef scheurde den korporaal de zijde open. De gruwelijke ver-

minkte verhiel zich nog en riep met zijn laatste krachten: « Aan 't geweer, kameraden! »

Kogels doorboorden zijn lichaam. Hij stierf, maar de Franschen dreven den aanvaller terug.

De ordonnans van Philippe wilde het lijk van zijn overste niet verlaten. Weenend waakte hij er bij. Een kogel trof hem en een tweede lijk lag daar neer. Ja, het is goed nu en dan het leed en trouw van enkelen te beschrijven om het gevoel van duizenden te teekenen.

* * *

De opmarch gaat hier dus niet zoo snel als bij Douaumont. De vele hindernissen eischen zware offers.

Het 50e en 71e jagers hadden tot taak rechtstreeks het fort aan te vallen. Maar al het verzet belemmert hun oprukken, vooral dat in de loopgraven Clausewitz en Seydlitz. Versterking rukt aan en eindelijk wordt men het punt meester.

Dan werpt men zich op het « Petit Dépôt ». De 7e en 8e kompagnie van het 71e bataljon jagers helpt het 299e. Kapitein Jolly van de 7e valt een der eersten. Hij zendt een zijner jagers heen met deze boodschap: « Ga aan den kommandant zeggen, dat ik voor Frankrijk gestorven ben. »

Luitenant Dumenil vervangt hem, maar verliest al dadelijk zijn drie sektieoversten. Toch dringt men het « Petit Dépôt » binnen en neemt er honderd Duitschers gevangen.

Het 222e moet de geduchte batterij Damloup nemen, een geducht verdedigingswerk. Na eenige uren strijd is ze in de macht der Franschen met honderd gevangenen en veel materiaal. Ook andere loopgraven vallen, en aan den avond van den 25ⁿ Oktober is de eerste loopgraaf-linie bezwiken, al duurt de strijd op sommige punten in den nacht voort, zooals we gezien hebben.

Den 26ⁿ kon de staf dus het bevel geven tot den aanval op het fort Vaux.

Den ganschen morgen hielden de kanonnen op het fort en zijn naaste omgeving het vuur. Om tien uur breekt de aanval los, uitgevoerd door het 4^e (Gurgat) en het 6^e (Varase) bataljon van het 216^e (luitenant-kolonel Perchenet). Het bataljon Lourdel van het 333^e moet links steunen in verbinding met de bataljons van het 230^e, die in het bosch van Fumin en naar het dorp Vaux oprukken, doch in het woud op schansen stuiten.

Het bataljon Lourdel bereikt den Noordelijken hoek van het fort, maar verkeert in gevaarlijken toestand door het achterblijven van het 230^e.

De twee bataljons van het 216^e moeten het fort ten Westen en ten Oosten omvatten. De weg is moeilijk. Uit het fort rijzen rookwolken en 't ligt daar als een vuurspuwende berg, die reeds het land er om heen heeft verwoest.

De vijandelijke artillerie woedt geweldig. De mannen moeten door gordijnvuur en springen van trechter tot trechter. Velen vallen. Een granaat wondt vier officieren van een groep van vijf.

De mitrailleurs van het fort zaaien den dood.

De 21^e en 22^e kompagnie dringen toch voort en naderen het fort. Onder-luitenant Doutre is de eenig overgebleven officier van de 22^e. Een kogel

DE VERBINDINGSSOLDAAT

Tusschen den bevelvoerenden generaal en het leger in de loopgraven werden ten overvloede, soldaten-vrijwilligers aangesteld die, in den hoogsten nood, de bevelen overbrachten. Onder de zoovele vermetele en gevaarlijke posten in het leger was deze van verbindingssoldaat ongetwijfeld de kranigste. Deze eenvoudigen waren echte helden die onder vuur en lood, steeds in het hevigste der gevechten, in het loeien van de beschietingen, hun grootsche taak volbrachten. Ontelbaar dier edelmoedigen vielen op het veld van eer.

in 't voorhoofd doodt hem, juist als de aanvoerder van een trechter naar een ander wil springen. Naast hem staat de aspirant Neris

« Aan mij 't kommando van de 22° ! » roept hij.

Met drie sergeanten en vijf grenadiers tracht hij door handgranaten de machinegeweren tot zwijgen te brengen. Neris wordt aan 't hoofd gewond. Twee mannen springen verder, en zijn op het fort. Maar zij keeren niet terug.

Mannen van de 13°, 14° en 15° kompagnie bereiken ook de helsche plaats en werpen handgranaten. Onder-luitenant Morgana voert een deel zijner sekte op het fort. Maar de dapperen moeten terug. De machinegeweren stoppen geen oogenblik; het regent kogels.

En de onstuimige afdeelingen, die zich in deze hel gewaagd hebben, vinden geen andere beschutting dan granaattrechters. Zij zijn afgesneden van de anderen. Nu kunnen ze niet terug. De hoofdmacht is onderwege gebleven. Hoe haar te bereiken? Men moet den nacht afwachten. Maar de Duitschers verlichten met vuurpijlen de omgeving en vuren op elke schim. Weinigen van de helden keeren bij het gros terug.

De 26° Oktober heeft den begeerden buit niet gebracht door twee omstandigheden: het ophouden der troepen in het Fumin-bosch en de moorddadige aktie der machinegeweren. Deze moeten vernield worden en dus geeft men weer het woord aan het geschut. Het weer slaat tegen.

In het Fumin-bosch maakt het 230° vorderingen, maar stuit nog op de schans van Altenkirchen.

Den 27° Oktober wordt de divisie Lardemelle door de divisie Andlauer afgelost. De slag van Vaux woedt voort.

Den 28° geeft een gevangene inlichtingen over het fort. Er is een garnizoen van 300 man. De machinegeweren staan in gebetoneerde abris, vooral aan de Zuidzijde.

De artillerie bestookt het nu met 155-ers en 220-ers. Alle wegen staan onder vuur. Het bombardement overtreft alle vorige.

De Duitscher antwoordt, maar gestadig zwakker.

Van 28 Oktober tot 2 November heeft het geschut de hoofdrol.

Den 2° was de vijandelijke artillerie zoo verzwakt, dat de Fransche staf besluit nu aan het fort den genadeslag toe te brengen.

Den 3° November zal de aanval geschieden. Maar reeds den 2° neemt men waar, dat de vijand het fort ontruimt. Men hoort ontploffingen. In den namiddag melden de Duitschers in een draadloos bericht, dat ze het verdedigingswerk verlaten hebben.

De Franschen rukken in den nacht van den 2° op den 3° vooruit.

Luitenant Diat van de 21° kompagnie moet het fort verkennen. De vijand kan een strik gespannen hebben. Het klinkt zoo ongelooflijk, dat hij dit geducht werk dat hem zooveel offers gekost heeft, toch zonder verderen weerstand zou opgeven.

Het fort staat in brand. Zijn er nog Duitschers? Om tien uur 's avonds gaat luitenant Diat op weg. Te middernacht zendt hij patroeljes uit.

Soldaten van het koloniaal regiment uit Marokko bezetten de grachten van het teruggenomen fort van Douaumont (24-25 Oktober 1916).